

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و راه‌های اصلاح آن

محبوبه محمدعلی

کارشناس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

شاگردی» گذر کرده و «شکل نوین» به خود گرفت. از آن زمان تاکنون این نوع از آموزش فراز و نشیب‌هایی را طی کرده است. در حال حاضر، آموزش فنی و حرفه‌ای به دو صورت رسمی و غیررسمی ارائه می‌شود. آموزش و پرورش و دانشگاه‌های علمی، کاربردی متولی آموزش رسمی و وزارت کار متولی آموزش‌های غیررسمی است.

**در کشور ما آموزش فنی و حرفه‌ای از روش
منحصر به فرد «استاد شاگردی» با تأسیس
مدرسه دارالفنون توسط امیرکبیر در سال
۱۲۶۸ «شکل نوین» به خود گرفت**

قوانین داخلی اعم از قانون اسلامی، قانون برنامه سوم و چهارم در سطح خرد و کلان به این نوع از آموزش توجه کرده‌اند. سند چشم‌انداز نیز با توجه به امر «توسعه» و جامعه‌ای برخوردار از

چکیده

قرار گرفتن در مسیر توسعه و دست‌یابی به توسعه پایدار، امروزه یکی از آرمان‌های جوامع بشری است. سازمان‌های جهانی مانند یونسکو راه‌های دست‌یابی به این توسعه را (بدون در نظر گرفتن شرایط اختصاصی و اقلیمی کشورها) بررسی کرده و راهکارهای کلی را در معرض افکار عمومی قرار داده‌اند. یکی از عوامل مهم در دست‌یابی به توسعه - به تأکید سازمان‌های بین‌المللی - توجه به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است.

کشورهای توسعه یافته امروزی از دهه ۱۹۷۰ به این راز موفقیت دست‌یافته و برای آن برنامه‌ریزی کرده‌اند و از یکی دو دهه بعد به دستاوردهای آن نائل گشته‌اند.

رشد تولید ناخالص داخلی سرانه، پیشرفت صنعتی، افزایش درآمد سرانه، افزایش رضایتمندی و توانمندی‌های فردی، اشتغال مفید و... از دستاوردهای این مهم است.

در کشور ما با تأسیس مدرسه دارالفنون توسط امیرکبیر در سال ۱۲۶۸ آموزش فنی و حرفه‌ای از روش منحصر به فرد «استاد

«دانش پیشرفته با توجه به سهم برتر منابع انسانی»، «رشد پرستاب و مستمر اقتصادی»، «ارتقای سطح نسبی درآمد» و رسیدن به «اشتغال کامل» در حقیقت به توسعه و گسترش این آموزش‌ها توجه کرده است.

با وجود توجه مسئولین و قانون‌گذاران کشور به ارزش و اهمیت این بخش از آموزش، به دلایل بسیار از جمله؛ نبود نگرش جامع به این آموزش‌ها، به‌روز نبودن این آموزش‌ها، نبودن تعامل و تناسب میان بازار کار و آموزش، نداشتن متولی و مرکز سیاست‌گذاری واحد، اجرایی نشدن قوانین مصوب، بی‌توجهی به نیروی انسانی آموزش‌دهنده، فقدان تجهیزات مناسب، اصلاح نشدن هرم شغلی و... از موفقیت‌چندانی برخوردار نبوده و نیازمند اصلاحات جدی است:

قطعاً اصلاحات آموزشی در هر کشور تابع شرایط و تحولات ویژه آن کشور است، اما از آن‌جا که کشورها به نوعی تحت تأثیر تحولات جهانی و بین‌المللی قرار دارند می‌توان نکات مشترکی را در این اصلاحات یافت، به ویژه اگر به جای توجه به شکل ظاهری به استراتژی‌های حساس آن در موضوعات مشترک توجه شود.

بسیاری از کشورهای توسعه یافته امروزی با شناخت دقیق این فرایند از چند دهه قبل به «توسعه کمی و کیفی هم‌زمان» در زمینه آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای به عنوان یکی از شاخصه‌های اصلی «توسعه انسانی» اقدام نموده‌اند

برای مثال، توصیه یونسکو برای دهه‌های هزاره سوم در مورد آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای، که سه هدف اساسی را برای این آموزش‌ها مطرح نموده، مورد توجه و استقبال بسیاری از کشورها قرار گرفته است. این اهداف عبارت‌اند از:

- تقویت آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای به منزله جزء لازم یادگیری مادام‌العمر؛

- جهت دادن آموزش فنی‌و حرفه‌ای به سمت توسعه پایدار؛

- فراهم آوردن آموزش فنی‌و حرفه‌ای برای همه.

کشور ما نیز، با توجه به شناخت متغیرهای جامعه ایرانی، باید جهت کار بست این دستورالعمل‌ها اقدام نماید.

کلیدواژه‌ها: آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای، نیروی کار، آموزش مبتنی بر شایستگی، نظام آموزشی

مقدمه

اغلب نظام‌های آموزشی دنیا در دوره متوسطه به دو بخش آموزش‌های «نظری» و «فنی‌و حرفه‌ای» تقسیم می‌شوند. آموزش‌های نظری، دانش‌آموزان را برای ورود به دانشگاه و

آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای، افراد را برای ورود به دنیای کار آماده می‌سازند. آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای می‌تواند با انتقال مهارت و شایستگی^۱ مورد نیاز، پاسخ‌گویی به نیازهای در حال تغییر بازار کار و برابری فرصت‌ها را برای همه افراد در بخش‌های دولتی و غیردولتی محقق سازد و به‌طور چشم‌گیری از ضایعات و هزینه‌های تولید بکاهد و قدرت رقابت در بازارهای جهانی را ایجاد نماید.

این نوع از آموزش به عنوان یکی از ارکان توسعه پایدار^۲ مورد پذیرش و تأکید سازمان‌های بین‌المللی مانند یونسکو (سازمان فرهنگی، آموزشی ملل متحد UNESCO) یونیوسک (برنامه بین‌المللی سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد در زمینه آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای - UNEVOC) و «آی‌ال‌او» (سازمان بین‌المللی کار International Labor Organization) قرار گرفته است.

به گزارش یونسکو در کنفرانس بین‌المللی پاریس در سال ۱۹۸۹ و کنفرانس سئول در سال ۱۹۹۹، در توسعه پایدار، انسان محور توسعه است و کلید آن آموزش و تربیت فنی‌و حرفه‌ای است. به عبارت دیگر توسعه آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای موجب افزایش سرمایه انسانی، اجتماعی، فیزیکی و مالی شده است و این افزایش سرمایه موجب توسعه پایدار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و توسعه پایدار مجدداً موجب توسعه آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای می‌شود.

بسیاری از کشورهای توسعه یافته امروزی با شناخت دقیق این فرایند از چند دهه قبل به «توسعه کمی و کیفی هم‌زمان» در زمینه آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای به عنوان یکی از شاخصه‌های اصلی «توسعه انسانی» اقدام نموده‌اند.^۳

این نوع از آموزش همراه با تعامل با بازار کار و ذی‌نفعان و استفاده از توان بالقوه و بالفعل سایر دستگاه‌ها می‌تواند موجب بهبود شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی گردد. از دهه ۱۹۷۰ و پس از مواجهه غرب با رکود اقتصادی و بیکاری جوانان بسیاری از نظام‌های آموزشی دنیا، برنامه‌ریزی برای توسعه اقتصادی^۴ خود را با تحول در نظام آموزش فنی‌و حرفه‌ای آغاز کردند. این روال در دهه ۱۹۹۰ افزایش یافت، به گونه‌ای که بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز به آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای و اصلاح نظام آموزشی در این زمینه توجه جدی نمودند و این آموزش‌ها را در اولویت آموزش‌های رسمی خود قرار داده و برای مشکلات اساسی این حوزه، یعنی شأن و منزلت آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای، ارتباط دستگاه‌های آموزش‌دهنده با بهره‌بردار و هزینه‌بر بودن این آموزش‌ها چاره‌اندیشی کرده و به موفقیت‌های چشم‌گیری در زمینه توسعه اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری و... دست یافته‌اند.

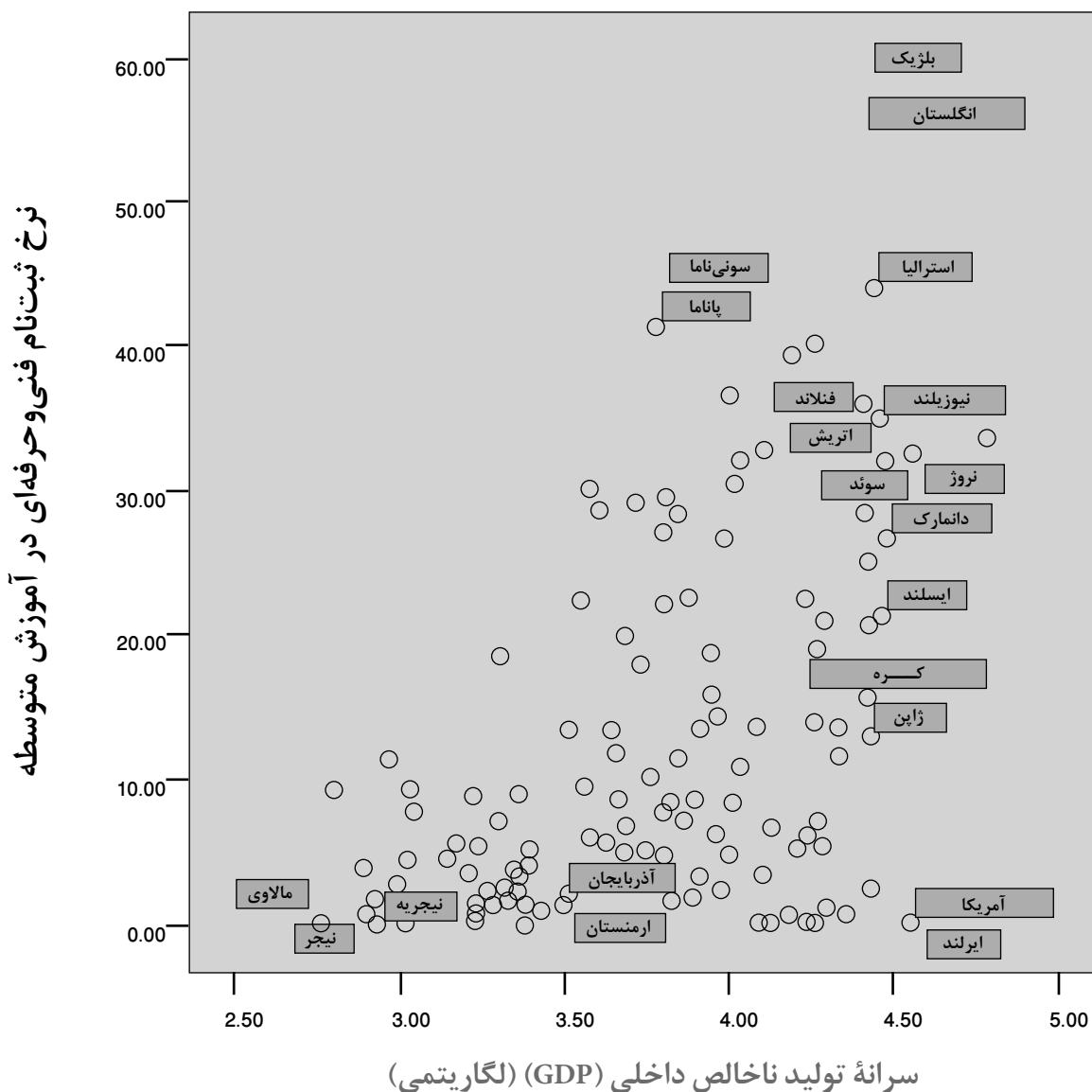
از تأثیرات مثبت رشد آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای، رشد تولید ناخالص داخلی سرانه است. به علاوه رشد جی‌دی‌پی (GDP) سرانه (Gross Domestic Product) آن، چنان‌که آمارهای بین‌المللی نشان می‌دهد، موجب سرمایه‌گذاری بیشتر در آموزش‌های فنی‌و حرفه‌ای می‌گردد.

نفت باعث افزایش تقاضا برای خرید کالاهای سرمایه‌ای از خارج و تأسیس کارخانه‌های مختلف در داخل کشور شد. توسعه کارخانه‌ها نیاز به نیروی انسانی ماهر در بازار کار را به شدت افزایش داد. بخش عمده‌ای از این تقاضا از طریق استخدام متخصصان و کارگران خارجی پاسخ داده شد و برای تأسیس بخش دیگر، مدارس فنی و حرفه‌ای در سطح دیپلم (هنرستان‌های فنی) و فوق دیپلم (انستیتوهای تکنولوژی) در سطح کشور گسترش یافتند. این امر موجب تغییر در ترکیب جمعیت دانش‌آموزی دوره متوسطه

براساس آمار یونسکو، در سال ۲۰۰۵ در بین مناطق مختلف دنیا حوزه یورو (اروپا) بیشترین نرخ ثبت‌نام در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای (۶۹ درصد) را داشته است. بعد از اروپا، اقیانوسیه (۶۲ درصد)، آمریکای جنوبی (۱۴ درصد) و آسیا (۱۱ درصد) قرار دارند.^۵

تحولات اقتصادی دهه ۱۳۵۰، که با افزایش شدید قیمت نفت در بازارهای جهانی آغاز شد، تأثیر زیادی بر بالا رفتن توجه دولت به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گذاشت. افزایش درآمد حاصل از فروش

همبستگی و رابطه مثبت بین نرخ ثبت‌نام در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای رسمی متوسطه (اول و دوم) و تولید ناخالص داخلی سرانه کشورها (یونسکو ۲۰۰۵)

تأثیرگذاری چشم‌گیر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بر روی رشد اقتصادی و افزایش شاخص‌های توسعه انسانی

شد به نحوی که دانش‌آموزان رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای، که در سال ۱۳۵۰-۱۳۵۱ فقط ۴ درصد جامعه دانش‌آموزی در مقطع متوسطه را تشکیل می‌دادند، در سال ۱۳۵۷-۱۳۵۸ به ۲۳/۶ درصد ارتقا یافتند.

به‌رغم رشد مزبور، میان آموزش فنی‌وحرفه‌ای و بخش صنعت تعاملی ایجاد نشد و محتوای آموزش با نیازهای صنعت منطبق نگردید. از این‌رو نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای، چه از نظر کمی و چه از نظر کیفی، توانایی پاسخ‌گویی به نیازهای کشور در بخش صنعت، خدمات و کشاورزی را به دست نیاورد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران توجه بسیاری به آشناسازی دانش‌آموزان با محیط کار و برقراری ارتباط میان صنعت و آموزش از طرف مسئولان نظام آموزشی مبذول شد و در این زمینه تلاش‌هایی نیز صورت گرفت. برای مثال، می‌توان از «اجرای طرح کاد» در دوره متوسطه و احیای طرح هنرستان‌های جوار کارخانه در آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای نام برد. اما از آن‌جا که همه این اقدامات بدون مشارکت جدی و تعامل با بخش صنعت و با رویکرد سنتی انجام شد توفیق زیادی حاصل نگردید. در دهه ۱۳۶۰ نیز با افزایش جمعیت دانش‌آموزی و محدود شدن رشته‌های بازرگانی و خدمات سهم درصدی دانش‌آموزان در رشته‌های فنی‌وحرفه‌ای سیر نزولی پیدا کرد، به طوری که در سال ۱۳۶۹-۱۳۷۰ به ۱۲/۶ درصد رسید. اما دهه ۱۳۷۰ و دهه ۱۳۸۰ آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای مجدداً افزایش قابل توجهی پیدا کردند، به طوری که در حال حاضر حدود ۲۴٪ از دانش‌آموختگان (فارغ‌التحصیلان) پایه‌های دوم و سوم دبیرستان را دانش‌آموزان فنی‌وحرفه‌ای تشکیل می‌دهند.

برای گسترش ارتباط آموزش با بخش‌های اقتصادی و پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار، در طراحی نظام جدید آموزش متوسطه، «شاخه کار دانش» تأسیس شد و برای توسعه آن با همکاری تمام وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی و مؤسسات تولیدی و خدماتی اقداماتی صورت پذیرفت. با توجه به اهداف خاص تأمین این رشته در برنامه‌ریزی درسی رویکرد پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار و صنعت مورد توجه قرار گرفت.

با وجود تلاش‌های انجام شده برای مشارکت وزارتخانه‌ها و بخش‌های دیگر دولتی و غیردولتی در توسعه این آموزش‌ها، نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای در تشخیص نیازهای واقعی و جلب همکاری بخش‌ها و دست‌یابی به اهداف آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای موفقیت کمی به دست آورده است.

آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای که باید موجب بالا رفتن کارایی و کارآفرینی نیروی انسانی برای کمک به رشد اقتصادی و اشتغال در جهت بهبود و کیفیت زندگی مردم شود به نتیجه مطلوب منجر نشده است

به عبارت دیگر، آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای که باید موجب بالا رفتن کارایی و کارآفرینی نیروی انسانی برای کمک به رشد اقتصادی و اشتغال در جهت بهبود و کیفیت زندگی مردم شود به نتیجه مطلوب منجر نشده است. تحقق این هدف مستلزم شناخت نیازهای در حال تغییر بازار کار، کارایی و انعطاف‌پذیری نظام آموزشی است. بنابراین از جمله موانع عمده نبود زمینه‌ها و شرایط لازم برای تحقق این ویژگی‌هاست. مهم‌ترین مشکلات برای کسب این سه ویژگی، یعنی کارایی، انعطاف‌پذیری و پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار عبارت‌اند از:

۱. ساختار اجرایی و آموزشی نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای (فقدان سازمان مستقل متولی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای)؛
۲. ارتباط ضعیف میان آموزش فنی‌وحرفه‌ای و مراکز تولیدی و خدماتی؛
۳. نبود پشتوانه علمی برای ارتقای کیفی این آموزش‌ها.

توسعه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای مستلزم همکاری نهادهای ذی‌ربط و مشارکت آن‌هاست و این امر از طریق قوانین و مقررات مناسب امکان‌پذیر می‌گردد

اهم مشکلات و چالش‌های آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای در ایران (درون‌نهادی و برون‌نهادی)

با توجه به تغییرات دنیای کار و تنوع حرفه‌ها و مشاغل تخصصی و نیمه تخصصی و رشد آن‌ها در آینده، وظیفه امروزی سازمان‌های مسئول آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای افزایش یافته است و اهمیت تربیت نیروهای ماهر را دو چندان کرده است. مهم‌ترین چالش‌ها در این مسیر عبارت‌اند از:

۱. ناشناخته بودن نیازهای کیفی بازار کار
۲. کمبود اطلاعات جدید مربوط به نیروی کار
۳. کمبود مشاوران حاذق و مطلع در هنرستان‌های فنی‌وحرفه‌ای و کار دانش
۴. کم توجهی به تشکیل «سرمایه‌های انسانی»
۵. مشارکت غیرفعال بخش خصوصی در آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای
۶. نارسایی قوانین و مقررات
۷. فراهم نبودن بستر لازم برای افزایش آگاهی‌های حرفه‌ای در آموزش‌های عمومی
۸. دسترسی کامل نداشتن دانش‌آموزان، به ویژه دختران روستایی به آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای
۹. اجرا نشدن کامل سیاست‌های مصوب مربوط به آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای
۱۰. فقدان استانداردهای ملی شغلی و حرفه‌ای

اکتفا کرده و دستاورد خاصی نداشته و چند سال است که به دلیل ناکارآمدی به حالت تعطیل درآمده است.

تجربه سایر کشورها، به منزله راه‌حلی برای رفع این نقیصه و ایجاد هماهنگی میان انواع آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی بخش‌های تولیدی (صنعت، کشاورزی و خدمات)، نشان می‌دهد که باید سازمان مستقل آموزش فنی و حرفه‌ای تشکیل شود، به نحوی که هر نوع برنامه درسی و آموزشی و تصمیم‌گیری در مورد آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اعم از رسمی و غیررسمی را زیرپوشش خود قرار دهد و برنامه‌ریزی درسی و آموزشی را در فرایندی گسترده فراهم کند، تا از یک‌سو دانش‌آموزان را بعد از تحصیلات عمومی از پایه‌های مختلف به سوی این آموزش‌ها جذب کند و راه دیگری غیر از رویکرد قبولی در دانشگاه را برای ارتقای فردی و کسب شغل بگشاید و آنان را برای محیط کار آماده کند و از سوی دیگر با فراهم کردن دوره‌های کوتاه مدت یا پاروقت برای

۱۱. نبود سطح هماهنگی مهارتی بین ارائه‌دهندگان

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

۱۲. نبود نظام تضمین و کنترل کیفیت در

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

راهکارهای اساسی اصلاح وضعیت موجود آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ایران با توجه به تجربیات جهانی:

۱. تشکیل نهاد سیاست‌گذار واحد

از تنگنمایی که در آموزش فنی و حرفه‌ای ایران وجود دارد پراکندگی سازمانی و تعدد متولیان این آموزش‌هاست.

در حال حاضر، سازمان‌ها و نهادهای مختلف در کشور به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اشتغال دارند. ستاد هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز تاکنون تنها به برگزاری چند جلسه

۲. تأسیس نهادهای رابط میان صنعت و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای

برای برقراری پلی میان مدرسه و صنعت و ایجاد ارتباط مؤثر میان این دو نهاد تأسیس نهادهای رابط میان صنعت و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای ضروری است. با توجه به تفاوت‌های اساسی بین محیط آموزشگاهی و فرهنگ حاکم بر آن با محیط کار و مشغله فراوان کاری دو گروه، برقراری ارتباط مستقیم میان آن‌ها بسیار دشوار است. از این رو، وقت و انگیزه زیادی از طرف مراکز آموزشی و صنعتی برای ایجاد این ارتباط وجود ندارد. از طرف دیگر یکی از تنگناها و مشکلات آموزش فنی و حرفه‌ای که مانع پاسخ‌گویی آن به نیازهای صنعت می‌شود نبودن ارتباط میان این دو بخش است. از این رو سازمان یا نهاد واسط باید وجود داشته باشد تا به صورت سازمان یافته‌ای این ارتباط را برقرار کند. به همین دلیل تأسیس چنین نهادهایی با عضویت و مشارکت اعضای دو گروه

شاغلان یا افراد آماده به کار فرصت‌های آموزشی متنوعی را به وجود آورد و با پاسخ‌گویی به نیازهای بازار کار ارتباط نزدیکی با بخش تولید برقرار کند.

چنین نظامی، ضمن آن که به آسانی می‌تواند ارزش‌یابی شود، با ایجاد ارتباط مستقیم با دولت و مراجع دست اول تصمیم‌گیری قادر خواهد بود اعتبارات لازم را به دست آورد. و آن را به نحو مؤثری مورد استفاده قرار دهد. از طرف دیگر شفافیت نظام و سرعت و پایداری تصمیمات، در این زمینه موجب تشویق و جلب سرمایه‌های بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری می‌شود.

از تنگناهایی که در آموزش فنی و حرفه‌ای ایران وجود دارد پراکندگی سازمانی و تعدد متولیان این آموزش‌هاست

می‌تواند آموزش فنی‌وحرفه‌ای را در موارد زیر کمک کند:
- توسعه همکاری مدارس با حوزه‌های مختلف صنعت؛
- افزایش میزان مشارکت کارفرمایان در فرایند برنامه‌های
درسی و آموزشی؛
- بالا بردن درک کارفرمایان از منافع و آثار آموزش در افزایش
کیفیت تولید؛
- تهیه استانداردهای آموزشی به منظور تعیین شایستگی و
مهارت‌های مورد نیاز در محیط کار برای تربیت دانش‌آموزان؛

- فراهم کردن فرصت‌های کارآموزی برای هنرجویان در صنایع؛
- درک نیازهای صنعت به وسیله نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای
برای به‌کارگیری در برنامه‌ریزی درسی.
البته اجرای این ویژگی در کشور ما نیازمند توسعه تشکلهای
صنعتی در بخش تولید و مشارکت آنان در سیاست‌گذاری‌های
اقتصادی و آموزشی است.

طرح تغییر نظام آموزش متوسطه مصوب ۱۳۶۹ مبین این واقعیت است که به آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و توسعه آن توجه شده است

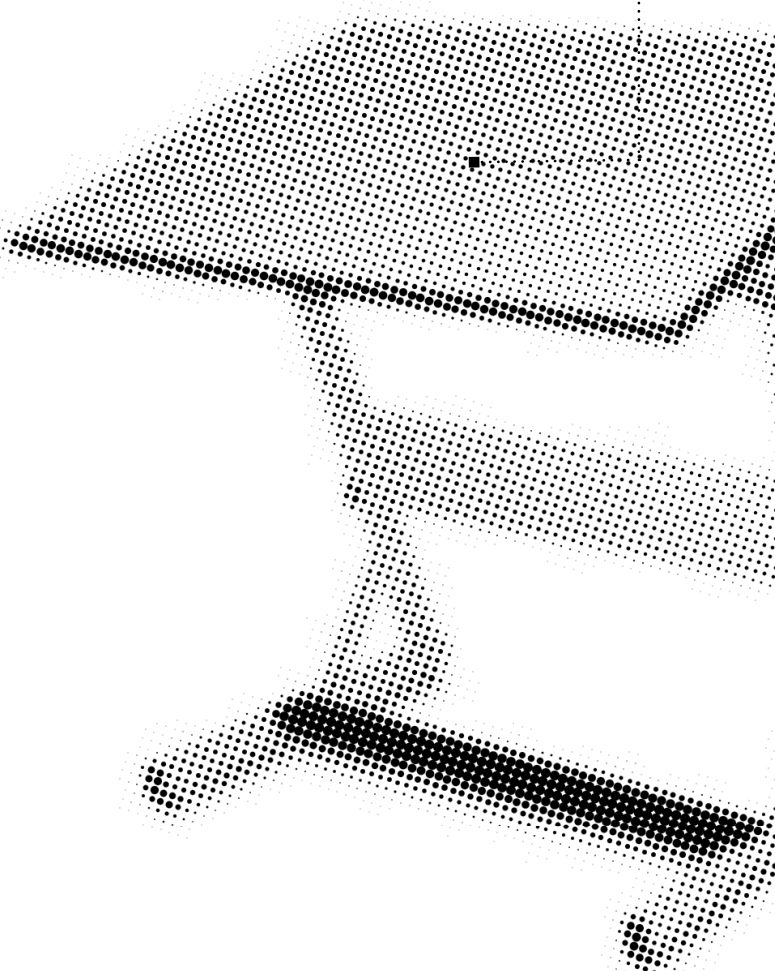
۳. پژوهش محور کردن نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای

مفاهیم و دیدگاه‌های جدیدی که در آموزش فنی‌وحرفه‌ای در
جریان عمل کارشناسان یا تحقیق پژوهشگران به وجود می‌آید،
مانند مفهوم آموزش مبتنی بر شایستگی^۷ بلافاصله به وسیله
گروه‌های پژوهشی و صاحب‌نظران آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای تبیین
و نقد و بررسی می‌شود و در فرایند فعالی توسعه می‌یابد. بنابراین،
نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای در تعامل میان حوزه عمل و نظر از
طریق مطالعات علمی، به طور دائم در حال خلق و توسعه مفاهیم
جدید و بازسازی و اصلاح نظام آموزشی است.

به عبارت دیگر، اصلاحات آموزشی از طریق سازوکار پژوهشی
صورت می‌گیرد. در واقع ویژگی پژوهش‌محوری، این نظام را قادر
می‌کند تا به طور مستمر به اصلاح خود بپردازد و خود را با تغییرات
زمان و فناوری هماهنگ کند. یکی از مشکلات عدیده‌ای که نظام
آموزش فنی‌وحرفه‌ای ایران با آن مواجه است همان ناتوانی در یافتن
راهکارهای جدید و متناسب با تغییرات زمان برای پاسخ‌گویی به
نیازهای مشتریان و اصلاح نظام است.

فقدان یک مبنای نظری برای آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و اتکا
به آن برای بررسی علمی مشکلات و کشف راهکارهای کاربردی
برای اصلاح و توسعه کیفی نظام، به دلیل کمبود مراکز پژوهشی
وابسته و معتبر در زمینه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای و نداشتن
ارتباط این نظام با دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی از علل موفق
نشدن کشور ما در تفوق بر مشکلات موجود است.

برای غلبه بر وضع موجود، ارتقای این آموزش‌ها در سطح
دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری در دانشکده‌های علوم تربیتی
و دانشگاه تربیت معلم، ایجاد دوره‌های آموزشی برنامه‌ریزی درسی،
ایجاد رشته‌های آموزش علوم و مهندسی، ایجاد بین رشته‌ای‌ها
در آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای، مدیریت آموزشی، برنامه‌ریزی
آموزشی، استانداردهای آموزشی و مانند آن‌ها در زمینه آموزش‌های
فنی‌وحرفه‌ای ضروری است. این ارتقای علمی البته خود می‌تواند
موجب ارتقای سطح پژوهش و بنیة علمی کشور در زمینه
آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای گردد.

نظام آموزش فنی‌وحرفه‌ای سایر کشورها، که
اغلب نظامی غیرمتمرکز است، در اصلاحات
آموزشی با استفاده از تجارب خود برای دور
شدن از خسارت‌های ناشی از «غیرمتمرکز
بودن مطلق» مانند پراکندگی، بروز تضادهای
داخلی در نظام آموزشی و غیر آن‌ها به سوی
درجه‌ای از تمرکز با تفویض اختیار و ایجاد یک
نظام ملی آموزشی حرکت کرده‌اند

برای برقراری پلی میان مدرسه و صنعت و ایجاد ارتباط مؤثر میان این دو نهاد تأسیس نهادهای رابط میان صنعت و آموزش های فنی و حرفه ای ضروری است

کند، استقرار نظام آموزش مبتنی بر کارآمدی می تواند در این باره کارساز باشد و موجبات برقراری ارتباط بیش تر با نظام اقتصادی و در نتیجه امکان پاسخ گویی آموزش های فنی و حرفه ای را به نیازهای صنعت فراهم کند.

البته نظام آموزش مبتنی بر کارآمدی مفهوم جدیدی است که خود نیازمند تبیین و توجیه است. با توجه به این که در حال حاضر در قالب شاخه کاردانش و آموزش های جوار کارخانه ای مشارکت و همکاری بخش های تولیدی و خدماتی در آموزش های فنی و حرفه ای مورد پذیرش قرار گرفته و در واقع این نظام در قالب الگوی ورودی به صورت محدودی به اجرا درآمده است، اجرای این نظام در قالب الگوی نتیجه مدار که کاربرد وسیعی در آموزش و پرورش دارد می تواند ضمن توسعه این همکاری ها کارایی نظام آموزشی را افزایش دهد.

۴. تفویض اختیارات تصمیم گیری به مسئولان محلی برای توجه به نیازهای محلی و منطقه ای (آمایش سرزمین و تطبیق برنامه های آموزشی و اجرایی با نیازها)

این اقدام از این نظر برای نظام آموزشی ما دارای اهمیت است که یکی از تأکیدها و سیاست های جدید آموزش و پرورش در ایران، گرایش به تمرکززدایی و تفویض اختیار است که هر چند تاکنون به صورت جدی تحقق نیافته اما در شکل های مختلف، مثل طرح مسئله «مدرسه محوری» و «تشکیل سازمان آموزش و پرورش در استان ها» و غیر آن ها نشان داده شده است.

از این رو، نظام آموزش فنی و حرفه ای سایر کشورها، که اغلب نظامی غیرمتمرکز است، در اصلاحات آموزشی با استفاده از تجارب خود برای دور شدن از خسارت های ناشی از «غیرمتمرکز بودن مطلق» مانند پراکندگی، بروز تضادهای داخلی در نظام آموزشی و غیر آن ها به سوی درجه ای از تمرکز با تفویض اختیار و ایجاد یک نظام ملی آموزشی حرکت کرده اند.

در مقابل، نظام آموزش و پرورش ایران برای دور شدن از خسارت ناشی از تمرکز شدید مانند انعطاف ناپذیری، کندی فرایند تصمیم گیری و بی توجهی به نیازهای محلی به طرف نظام غیرمتمرکز گرایش پیدا کرده است. در واقع این دو نظام در دو سوی مختلف تمرکز داشتن و نداشتن قرار گرفته اند و برای حل مشکلات ناشی از این دو نظام، به طرف مرکز آن، یعنی تفویض اختیار حرکت کرده اند، که به نظر می رسد سیاست درستی باشد. در واقع با توجه به تفاوت های جغرافیایی، استعدادها و امکانات اقتصادی و تنوع فرهنگی و ضرورتاً تنوع نیازها و لزوم پاسخ گویی به نیازهای محلی، نظام آموزش فنی و حرفه ای باید با ایجاد انعطاف پذیری و تفویض اختیارات تصمیم گیری به نیازهای محلی توجه جدی کند.

این اقدام می تواند مشاغل بومی و صنایع محلی و مشاغل کوچک در منطقه را توسعه دهد و امکان استفاده بهینه از امکانات و استعدادها و زمینه های جلوگیری از مهاجرت های بی رویه به شهرهای بزرگ را فراهم کند. به عبارت دیگر، با اجرای این سیاست نظام آموزش فنی و حرفه ای امکان برقراری ارتباط با صنایع و مشاغل محلی را به دست می آورد و می تواند به تربیت نیروی محلی و بهبود کیفیت مشاغل و تولیدات آن کمک کند.

۵. برقراری نظام آموزش مبتنی بر شایستگی در آموزش فنی و حرفه ای

برقراری نظام آموزش مبتنی بر شایستگی در آموزش فنی و حرفه ای نقش بسیار مهمی در اصلاح نظام آموزشی ایفا می کند و امکان ارتقای نظام آموزشی را در جهت پاسخ گویی به نیازهای صنعت به وجود می آورد. از آن جا که یکی از هدف های نظام آموزش فنی و حرفه ای ایران پاسخ گویی این نظام به نیازهای صنعت و بازار کار است و کوشش می کند مشارکت کارفرمایان و شرکت های تولیدی و خدماتی را در آموزش فنی و حرفه ای جلب

پی‌نوشت

۴. توسعه اقتصادی را می‌توان افزایش بهره‌وری عوامل تولید شامل زمین، کار، سرمایه و تکنولوژی در سطح ملی و منطقه‌ای دانست که متکی به نیروی انسانی کارآمد است. نیروی انسانی با کسب دانش، نگرش و مهارت (تربیت و آموزش) می‌تواند بهره‌وری عوامل تولید را افزایش دهد و به شیوه بهینه از آن‌ها استفاده نماید.

5. Unesco-Undp-2005

۶. احمد صافی، مسائل آموزش و پرورش ایران و راه‌های کاهش آن‌ها، فصل نهم، آموزش و پرورش، ص ۱۳۰ تا ۱۳۳.

7. Competency - based Training

آموزش که بر روی پیامدها و کیفیت‌های دقیق مورد انتظار از هنرجو استوار است. این پیامدها همان شایستگی‌های مورد نیاز در استانداردهای حرفه‌ای و شغلی می‌باشند. شیوه‌های آموزش در این رویکرد به صورت فعال است و مواد آموزش هنرجویان را در نیل به شایستگی‌ها کمک می‌نماید. استانداردهای عملکرد معیارهای اصلی ارزش‌یابی در این رویکرد است.

۱. شایستگی: به توانایی انجام کار واقعی در یک زمینه مشخص، به واسطه تسلط و به کار بستن مجموعه‌ای از دانش، مهارت و نگرش فنی، می‌گویند.

۲. سازمان ملل «توسعه» Development را فرایندی می‌داند که کوشش‌های مردم و دولت را برای بهبود اوضاع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر منطقه متحد می‌کند و آن‌ها را به‌طور کامل برای مشارکت در پیشرفت ملی توانا می‌سازد.

توسعه پایدار: Sustainable Development اگر فرایند بهبود زندگی انسان‌ها، بدون تخریب محیط زیست بوده و توأم با عدالت اجتماعی باشد و با کمترین نوسان ادامه یابد «توسعه پایدار» گفته می‌شود.

۳. شاخص توسعه انسانی (Human Development Index) نام جدولی است تناسبی که در آن کشورهای جهان براساس فاکتورهایی از جمله درآمد واقعی، نرخ باسواد، آموزش، بهداشت، تغذیه و نیز امید به زندگی، مورد مقایسه قرار می‌گیرند. شاخص توسعه انسانی یکی از نمودارها و منابعی است که توسعه اقتصادی در کشورها و نحوه آن را نشان می‌دهد.

منبع تعاریف فوق برنامه توسعه سازمان ملل متحد است.

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای وراه‌های اصلاح آن

منابع

۱. صافی، احمد، مسائل آموزش و پرورش ایران و راه‌های کاهش آن‌ها، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۵، نشر ویرایش
۲. نظام‌های آموزش کشورهای جهان، اداره کل روابط عمومی و اطلاع‌رسانی شورای انقلاب فرهنگی
۳. مرجانی، بهناز، سیر تکوینی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران، معاونت آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای، تهران، ۱۳۷۳
۴. روش تهیه برنامه‌های آموزشی و درسی آموزش فنی و حرفه‌ای، معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای، تهران، بی تا (بدون تاریخ)
۵. رزاقی، ابراهیم، اقتصاد ایران، تهران، نشرنی، ۱۳۷۶
۶. صدیق، عیسی، تاریخ فرهنگ ایران، معاونت آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای، تهران، ۱۳۴۲
۷. خلاق، علی اصغر، بازشناسی آموزش فنی و حرفه‌ای در وزارت آموزش و پرورش، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۰
۸. مجموعه مصوبات شورای عالی هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، نشریه شماره ۱۹، صص ۹۶ الی ۹۹.
۹. نفیسی، عبدالحسین، بررسی نارسایی‌های ارتباط نظام‌های آموزش و پرورش و بازار کار و ارائه راه‌حل‌های اصلاحی، وزارت آموزش و پرورش، فروردین ۱۳۷۸
۱۰. محمدزاده، غلامرضا، بررسی تطبیقی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشورهای جهان، زاین، قسمت اول، اردیبهشت ۱۳۸۸
۱۱. قانون برنامه سوم
۱۲. قانون برنامه چهارم
۱۳. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه
۱۴. فریدآبادی، ناهید، بررسی سیاست‌های اشتغال‌زایی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه، هفته‌نامه برنامه، سال ششم، شماره ۲۶۳، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۸۷
۱۵. کیانمهر، محمدرحیم، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و تناسب آن با نیازهای اقتصادی کشور، ماهنامه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شماره ۱۸، پیاپی ۲۶۹،

۱. صافی، احمد، مسائل آموزش و پرورش ایران و راه‌های کاهش آن‌ها، چاپ اول، زمستان ۱۳۸۵، نشر ویرایش

۲. نظام‌های آموزش کشورهای جهان، اداره کل روابط عمومی و اطلاع‌رسانی شورای انقلاب فرهنگی

۳. مرجانی، بهناز، سیر تکوینی آموزش فنی و حرفه‌ای در ایران، معاونت آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای، تهران، ۱۳۷۳

۴. روش تهیه برنامه‌های آموزشی و درسی آموزش فنی و حرفه‌ای، معاونت آموزش فنی و حرفه‌ای، تهران، بی تا (بدون تاریخ)

۵. رزاقی، ابراهیم، اقتصاد ایران، تهران، نشرنی، ۱۳۷۶

۶. صدیق، عیسی، تاریخ فرهنگ ایران، معاونت آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای، تهران، ۱۳۴۲

۷. خلاق، علی اصغر، بازشناسی آموزش فنی و حرفه‌ای در وزارت آموزش و پرورش، تهران، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۸۰

۸. مجموعه مصوبات شورای عالی هماهنگی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، نشریه شماره ۱۹، صص ۹۶ الی ۹۹.

۹. نفیسی، عبدالحسین، بررسی نارسایی‌های ارتباط نظام‌های آموزش و پرورش و بازار کار و ارائه راه‌حل‌های اصلاحی، وزارت آموزش و پرورش، فروردین ۱۳۷۸

۱۰. محمدزاده، غلامرضا، بررسی تطبیقی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشورهای جهان، زاین، قسمت اول، اردیبهشت ۱۳۸۸

۱۱. قانون برنامه سوم

۱۲. قانون برنامه چهارم

۱۳. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه

۱۴. فریدآبادی، ناهید، بررسی سیاست‌های اشتغال‌زایی در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه، هفته‌نامه برنامه، سال ششم، شماره ۲۶۳، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۸۷

۱۵. کیانمهر، محمدرحیم، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و تناسب آن با نیازهای اقتصادی کشور، ماهنامه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شماره ۱۸، پیاپی ۲۶۹،